

ՓՈԽԱՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԻ

Ա. ՄԻԻՌՈՆԻ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Այդ միևնույնությունները կատարուել է մեր եկեղեցւոյ պատմութեան ամենանշանաւոր օրերից մէկում, որով և առանձնապէս խորհրդաւոր նշանակութիւն է ստանում: Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի քարոզութեամբ կազմակերպուած եկեղեցին շատ ծանր օրեր էր անցընում է. դարի սկզբին. առաջին անգամ նորա մէջ մեծ պառակտում էր յառաջացել և խոշոր հատուածներ նորանից բաժանուելու վրայ էին: 80 տարի առաջ Բիւզանդական կայսրները, Քաղկեդոնի ժողովի ուսմունքը պաշտօնական դաւանութիւն դարձնելով իրենց պետութեան սահմաններում՝ շարունակ աշխատել էին նոյն դաւանութիւնն ընդունել տալ նաև այս ինքնուրոյն եկեղեցական կազմակերպութեանը, որ ամուր պահելով նախնեաց հաստատած դաւանանքը՝ խորթացել էր կարծես քրիստոնեայ արևմուտքից և աւելի յօժարութեամբ էր հպատակում հեթանոս արևելեան պետութեանց. բայց չէին յաջողել: Նոցանից վերջինը սակայն, Մօրիկ՝ զօրեղ և իւր նպատակին հասնելու համար միջոցների մէջ խարուծիւն չգնող կայսրը, յոյսը կտրած ամբողջ միատեղ գրաւելուց և օգտուելով արևելքում իւր ժամանակաւորապէս ձեռք բերած մեծ ազդեցութիւնից և իշխանութիւնից, յաջողել էր Զ. դարի վերջում պառակտում ձգել այս եկեղեցու մէջ և սպառնում էր մեծ մեծ հատուածներ խել նորանից: Զլատելու համար ընդհանրական հայրապետի իշխանութիւնն ու հեղինակութիւնը, իւր ձեռն անցած հայկական նահանգներում նա առանձին հակաթու կաթողիկոս էր հաստատել տուել Յովհան Աւանեցուն, օրինական Մովսէս Նղուարդեցի հայրապետին թողնելով միայն Պարսից իշխանութեան ներքոյ զտնուող մասերը: Ապա գրաւել էր Վրաց հակառակիւս Կիւրիոսին, և սա աւելի ու աւելի համարձակ կերպով տարածում էր Քաղկեդոնի ուսմունքը Վրաց եկեղեցւոյ սահմաններում, որ մինչ այդ դաւանական, վարչական, ծիսական և այլ ամէն տեսակէտներով Հայոց եկեղեցու ենթակայ անբաժան կրտսեր քոյրն էր եղել: Աղուանից եկեղեցին ևս, որ նոյն յարաբերութեան մէջ էր Հայոց եկեղեցու հետ, ժամանակաւորապէս, ինչ ինչ արտաքին հանգամանքների պատճառաւ՝ կտրել էր սորանից հոգևոր հաղորդակցութիւնը և դարձեալ դէպի Քաղկեդոնականութեան հակամետութեան նշաններ էր ցոյց տալիս: Այսպիսի պայմաններում, Մօրիկ կայսեր հետ զրեթէ միաժամանակ, վախճանել էր Մովսէս Նղուարդեցին և Հայրապետական Աթոռը մի քանի տարի թափուր էր մնացել, որ քիչ չէր նպաստել եկեղեցական կազմի խախտուելուն, և ահա Պարսից պետութեան մէջ մեծ պատուի և իշխանութեան հասած հայ նախարարներից մէկը՝ Սմբատ Բաղրատունի Վրկանայ մարզպանը, ժողովում է նախնեաց աւանդին հաւատարիմ մնացած եպիսկոպոսներին և ազգի մեծամեծներին ու նոր կաթողիկոս ընտրել տալիս: Երբ նորընտիր հայրապետ Արքահամ Աղբաթանեցին օծուամ ընդունեց և հայրենի հաւատոյ սահմանում

հաւատարիմ մնալու զիր առաւ բոլոր ներկայ եղող այն եպիսկոպոսներից և հոգևորականներից, որոնք առժամանակ ենթարկուել էին յուշակալն սղոցեցու-թեան, չլստուած, ճգակոտոր եղած և նորից ի մի ձուլուած հօտի առաջնորդ-ները կարիք զգացին իրենց միութեան ուխտը կնքել պատշաճադոյն հանդիսով, և նոցա խնդրանօք նոր հայրապետը Ս. Միւռոն օրհնեց՝ ոգևորիչ փառաւորու-թեամբ: Այս հանդիսի նկարագրութեան մէջ՝ աւտուած է՝ ա) որ Մովսէս Կաթողիկոսի մահից յետոյ Միւռոն չէր օրհնուել, և Վրթանէս վարդապետի տեղապահութեան ժամանակ հանգուցեալ կաթողիկոսի օրհնած Միւռոնն էր բաժ-նըւել եկեղեցիներին. ուրեմն Միւռոն օրհնելը վերապահուած էր կաթողիկոսին, եպիսկոպոսները չէին օրհնում. բ) որ Ս. Միւռոն օրհնելուց յետոյ հայրապետը միւս օր բաժանեց բոլոր ներկայ եպիսկոպոսներին, և նոքա ուրախ ուրախ ցրուեցին իրենց տեղերը. յայտնողից հաւանական է երևում, որ Օձնեցու կա-նոնն էլ այնպէս պէտք է կարգալ, թէ հայրապետը Ս. Միւռոն օրհնում էր, իսկ եպիսկոպոսներն ու քահանաները տարին մի անգամ նորանից ստանում և դործադրում էին. գ) որ Վրթանէս տեղապահը «իւղազործաց արուեստի» հա-մաձայն արդէն նախորօք պատրաստել էր «օծութեան իւղը». մնում էր ամ-բողջ գիշերը հսկում և պաշտօն կատարել և ամբողջ ցերեկն էլ բռն օրհնու-թեան խորհուրդի վերայ աքնել, մինչև զլուս եկաւ ամէն ինչ» ուրեմն ըստ էականին Ս. Միւռոնը, զոնէ է. դարու սկզբին՝ նոյն կազմութիւնն ունէր և նոյն ձևով էր օրհնում ինչ որ այսօր:

Իսկ թէ յաջորդ դարերում արդէն ի՞նչ անփոխարինելի սրբութիւն էր Ս. Միւռոնը հայ քրիստոնէի աչքում՝ դրան վկայ Ժ. դարու մեծ օրհներգակ Գրիգոր Նարեկացին, որ իւր յայտնի աղօթաղբքի վերջին խօսքը նուիրել է «սրբալոյս իւղոյն Միւռոնի» երկարաշունչ օրհնաբանութեան: Ս. Գրիգի վերց-րած բազմաթիւ վկայութիւններով և իւրի աշխարհօրէն գործածութեան օգտա-ւէտ կողմերն օրինակ առնելով՝ որչափ և «թարգմանօրէն» (Դիոնիսիոս Արիս-պագացուց), բայց դարձեալ իրեն յատուկ ճոխ պատկերաւորութեամբ նա մի առ մի նուիրագրում է սրբազան իւղով նկարագործման բազմազան արդիւնք-ներն անցեալում և քրիստոնէի անձի վերայ: Այս գործմանհարձ յուսոյ օրհ-նութեան իւղը, Գրիստոսի անուամբ և Ս. Հոգւոյ շնորօք կնքելով՝ զանազա-նատեսակ ազգերի բերում իրար է խառնում և դարձնում մի քրիստոսեան ժո-ղովուրդ, նոյն երկնաւոր Հօր հարազատ որդիներ: Ինչպէս որ Հին Ուխտի մէջ որոշուած էր զոհի իւղային մասերը կերակրի համար չգործածել, այլ աստուա-ծութեան նուիրել, իբրև ճենճեր զոհացողական, յայպէս և նոր Ուխտի մէջ օրհնութեան իւղը հանդիսանում է իբրև գորութիւն Տեառն մատչելի, որ մեր հոգուն ճանապարհ է տալիս դէպի երկնային կայանները վերանալու և Արար-չին ձօնուելու: Ինչպէս ճրագի իւղը լոյս է արտադրում և մեր շուրջը լուսա-ւորում, այնպէս և սրբալոյս Միւռոնը հոգևոր լուսաւորութեան միջնորդ է մեզ համար եայլն:

Յաջորդ ԺԱ. դարում, Բագրատունեաց Թագաւորութեան կործանումից յետոյ, երբ Պետրոս Կետաղարձ կաթողիկոսը, որ դժբախտաբար շատ տխուր

1 Ուխտանէս Եպիսկոպոս, Պատմութիւն Հայոց, Վաղարշապատ, 1881, էջեր 67:

գեր է կատարել Անի մայրաքաղաքը Յունաց ձեռքը յանձնելու մէջ և դորա համար առժամանակ պատուի ու պարգևների արժանացել, Կ. Պոլիս կանչուեցաւ, — երկիւզ կրելով իրաւամբ, թէ մի գուցէ շթոյնէն իրեն այլիս իւր հօտի մօտ վերադառնալ, 400 իրոր Միւսուն երկաթէ ամաններով թաղում է գիշերը՝ Անուր-Ախուրեան գետի յատակում, Անի քապաքի մօտ, որպէսզի Յոյների ձեռքը չընկնի։ Այս գգնաւորութան մի պատճառն այն կարող է լինել, որ թէպէտ Գետադարձը իւր քրով որդի Խաչիկ Բ.ին իւր փոխանորդ հայրուպետ է կարգել, բայց վախենում էր, որ Յունաց բռնութեան երեսից նա ևս չկարողանայ հայրապետական իշխանութիւն վարել ու Ս. Միւսուն օրհնել, և Հայերը միան առանց Միւսունի, բայց պատմիչի ակնարկած միւս պատճառն էլ այն է երևի, որ Յոյները արհամարհում էին Հայերի Միւսունը, իբրև նոցա դաւանական խտրութիւնը շեշտող մի զլխաւոր սրբութիւն, և եթէ ձեռք ձգէին, կ'անարգէին, կամ ոչնչացնելով նեղ գրութեան մէջ կը գնէին հայերին։ Այս հաստատում է նոյն Պետրոս կաթողիկոսի կեանքից մի ուրիշ դիպում, որ երբ Տրապիզոն էր գնացել Վասիլ Բ. կայսեր հետ տեսակցելու համար և Աստուածայայտութեան տօնին օրը հրաժան սաացաւ կայսրից ամենայն չքով Զորհնեաց հանդէսը կատարել՝ Ս. Միւսունը ջրի մէջ կաթնցրած ժամանակ, առուած է՝, լուսոյ ճառագայթների մէջ ցնցուղ փայտակից շուրջը, որ տեսանելի էր ամբողջ քաղութեան։ Այս դրոյցը յետոյ աւելի ճիշտացրած պատմում են՝, թէ ո՛չ միայն սաստիկ հուր ցոլաց՝ իբրև երկնային ապացոյց Հայոց Միւսունի սրբութեան, որ Յոյները չընդունելով՝ կամենում էին նոցա Միւսունով սրբուած չուրը նորից օրհնել։

Նման մի կատարմամբ է անշուշտ, որ երբ ԺԲ. դարում, Ներսէս Շնորհայուց օրով միութեան ինդիր ծագեց Յոյների և Հայերի մէջ, Յունաց Մանուէլ կայսեր կողմից Հայոց կաթողիկոսին եղած 9 առաջարկներից մէկն այն էր, որ Հայերը Ս. Միւսունը ծառերի պողից եղած ձիթով պատրտտէին։ Ինչպէս ժամանակակից մեր Եկեղեցւոյ հայրերը բացատրում են, Հայաստանում ձիթնու իւր զգուարութեամբ նախընտրելով միայն պատճառ կարող է եղած լինել, որ նախընթաց խոռվայոյց ժամանակներում շատ անգամ՝ հասարակ ձէթ է դործածուել, թէ չէ սովորականը և անպայման ընդունելին նաեւ Հայոց համար եղել է միշտ ձիթնու իւղը։ Այսպէս, երբ 1441 թուին Հայրապետական Աթոռը Ս. Էջմիածին փոխադրուեց՝ այդ մեծ ձեռնարկութեան գլխաւոր հեղինակներից մէկը, Թովմա Մեծփեցի վարդապետը, Կիրիկիայում գործադրուած գեղծութների թուում՝ որոնք պատահաւ եղան Աթոռի փոխադրութեան, յիշում է մինչև իսկ, որ «Աստուածադործակ Միւսունի փոխադրէն հասարակ ձիթապտուղի ձէթ էին գործածում այնտեղ, այսինքն Հայոց Եկեղեցւոյ կանոնի համեմատ նոյն ձէթը անուշահոտ խոնկելովով է ծաղկունքով չէին համեմատում Խնչպէս ուրիշ եկեղեցական կարգեր, որ նախորդ դարերում Աթոռի աստանդական և օտար ազդե-

¹ Մատթէոս Ուռուայեցի. Ժամանակագրութիւն. Վաղարշապատ, 1898, երես 104»

² Արիստակէս Վեդ. Լատիւլերացի. Պատմութիւն. Վիեննայի, 1901, երես 18:

³ Ուռուայեցի, երես 50:

⁴ Թովմա Մեծփեցու Յիւստակարանը, Թիֆլիս, 1892, երես 56:

ցութեան ներքոյ լինելով՝ մասամբ խանգարուել էին, և Ս. Էլմիսթին փոխադրուելուց յետոյ նախնեաց աւանդութեան համեմատ վերահաստատուեցան, և ապա անփոփոխ շարունակուեցին մինչև մեր օրերը, այդպէս է և Ս. Միւռոնի օրհնութեան կարգը՝ ձիթենու իւղով և անուշահոտ իւղերի, խունկերի և ծաղկեաց նշխարի համեմունքով պատրաստելու հնամենի սովորութիւնը։ Մեծփեցին մի շարք տեսիլներ պատմելով, որոնք իբրև զուշակութիւն էին նկատուում Ս. Էլմիսթին հրաշալի նորոգութեան համար, յիշում է նաև մի բարեպաշտ հայի իրեն պատմած երոգը, թէ ինչպէս տեսել է իրեն Ս. Էլմիսթին բեմի վրայ նստած, զոգը վարդով լիքը, և ամէն կողմից հայեր գալիս այդ վարդից վերցնում էին։ ապա ինքն էլ իսկոյն մեկնում է, թէ Ս. Միւռոնն է այդ, որ Ս. Էլմիսթինից պիտի տարածուէր ամէն տեղ՝ Յիւսուփ, երբ Հայոց աղղի այս մեծերախտ վարդապետն իւր ընկերների հետ այնպէս զարմանալի կերպով յաշուոյց Աթոռը Ս. Էլմիսթինում հաստատել և նոր հայրապետ ընտրել ու օծել Կիրակոս Վիրապեցուն, նոցա կարևորագոյն հոգեւորից մէկը եղաւ Հոգեզայտեան տոնին մեծահանդէս ժողովով Ս. Միւռոն օրհնել և Հայաստանի բոլոր կողմերն ուղարկել, կանոն դնելով, որ այնուհետեւ ձրիաբար բաշխուի ամենուրեք Ս. Միւռոնը, հակառակ երեւի Կիրիկիայում այս նկատմամբ մուսը գործած զեղծումների։

Թէպէտ Աթոռի փոխադրութիւնից Ս. Էլմիսթինը շատ դառն և տագնապալից ժամանակներ անցկացրեց՝ արտաքուստ շարունակ ծանր բռնութեան, ճնշումների և կեղեքումների ենթակայ, ներքուստ խեղճ, անշուք և մշտակարօտ վիճակի մէջ, ունայն տենչերով միմիանց ձեռքից իշխանութիւն խլող և յաճախ մէկը միւսից աւելի ապիկար աթոռապալների խաղալիք, և մօտ երկու դար տեկց այդ թշուառ շրջանը։ սակայն աշխարհի ամէն կողմերը ցրուած և շատ տեղեր Մայր Աթոռից աւելի ողորմելի դրութեան մէջ գտնուող Հայ ժողովուրդի համար այնքան մխիթարական էր մտածել, որ իւր հոգևոր կեանքի մի կենտրոն ունի մայրենի հողի վերայ՝ նոյն տեղում, ուր Ս. Հռաւաթորի իւր առաքելական քարոզութեան և հայքապետական իշխանութեան հիմքը հաստատեց։ այնքան ամուր էր հաւատը, թէ առկայծեալ պատրոյզը պիտի չշիջանէր և Գալիլայեացի զաւազանը պիտի չխորտակուէր, — մինչ Ընդհանրական Հայրապետի բարոյական հեղինակութիւնը ցնալով աւելի ու աւելի զօրացաւ և Ս. Էլմիսթին անունը նուիրական դարձաւ ամբողջ հայութեան համար։ Մանաւանդ ժէ. և ժԸ. դարերում, Մովսէս Տաթևացի վերանորոգիչ հայրապետից սկսած, երբ Մայր Աթոռն իրօք նորոգուեց, շէնացաւ, կենդանացաւ, պայծառացաւ, դարձաւ լուսոյ և բարոյական վերածնութեան մայր հաւատարիմ հօտի համար։ երբ մի շարք հոյակապ անձնաւորութիւններ յաջորդաբար Հայրապետական Աթոռի վերայ բաղմնելով՝ միմեանց զերազանցել էին ձգտում իրենց շինարարութեամբ և Աթոռի ներքին բարեկարգութեամբ։ երբ նոցա ուղարկած նուիրականները հասնում էին Սպահան, Հնդկաստան, Դրիմ, Պոլս, Լեհաստան, Իտալիա և Հոլանդիա, այդ տեղերում պատմական դժբախտ պատահարների բերմունքով

¹ Նոյն Յիւսուփում, Կերտ Օճւ.

հաստատուած և նիւթական բարօրութեան հասած հայ զաղուծներին՝ հայրապետական ողջոյն, էլ՝միածնական սրբութիւնների օրհնութիւնը, Ս. Միւռոն տանում, հայրենի աւերակներն և նոցա շուրջ դեռ բռնութեան ներքոյ հեծող ժողովրդեան արեան արցունքի պատմութիւնը, մայրենի հոգ ու ջրի կարօտը տանում, և բերում հետն առատ նիւթական ճոխութիւններ, քաղաքակիրթ աշխարհի նորութիւններ՝ նոր զաղափարներ և ձգտումներ, Ս. էլ՝միածնի ու հայրապետութեան վարկը իւր բարձրութեան զազաթնակէտին հաւաւ, և նոքա դարձան ամէնքի համար զիտակցարար սիրելի և պաշտելի մեծութիւններ։ Ս. Միւռոնն ևս, իբրև նոցանից ընդունած ամենաթանկագին նուէրը, նոցա հետ ունեցած հոգևոր կապի ամենախորհրդաւոր միջնորդը՝ նոյնչափ աւելի յարդի ու նուիրական։

Իբրև նուիրակ և իբրև հայրապետ (1773-1780 թ.), մեր եկեղեցւոյ պատմութեան այս նշանաւոր շրջանի մի ամենարդիւնաշատ ներկայացուցիչն է յսւեթժ յիշատակաց արժանի Սիմէոն Երևանցին, և շատ քիչերն են եղել նորանից առաջ և նորանից յետոյ, որ Ս. էլ՝միածնի բարոյական մեծութեան, հայրապետական իշխանութեան վեհութեան և Ս. Միւռոնի սրբութեան մասին այնպիսի բարձր զաղափար ունենային, ինչպէս նա, որի դեռ վարդապետութեան օրերից շատ ձեռագիր օրինակներով մնացած քարոզների մէջ գտնում ենք տաղանդաւոր և խիստ ոգևորակ աբաղայատիւնն սյն զիտակցութեան։ Այդ քարոզներից մէկում, խօսելով Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի մասին՝ նա ասում է. «Այս ամենագովելի անձը այնքան առաջ գնաց իւր անօրինակ ճշնութիւններով և անմարմնական վարքով, և այնպէս սիրելի ու հաճելի եղաւ ամենազթած Աստուծուն, որ մի անգամ ընդհանուրի փրկութեան համար եկած Աստուծոյ Բանին իւր սիրովն ու աղօթքովը կրկին անդամ իլեցրեց այս Այրաբատեան երկրում, Վաղարշապատի դաշտում, Հայոց բնիկ օթևանում՝ յատկապէս Հայոց ազգի համար . . . Եւ այստեղից կենդանարար ջուր և մշտահոս աղբիւր բղխեց, այսինքն Ս. Հոգւոյ բազմապարզ շնորհը, որ աստուածազործ Միւռոնի միջոցաւ բաշխուած է բոլոր եկեղեցիներին, և հաւատացեալների հոգիները նորանով ոռոգուած՝ պարարտանում ու պտուղ են տալիս»։

— Մի ուրիշ տեղ Ս. Միւռոնի մասին աւելացնում է. «Քահանայապետական բոլոր սրբազործութիւնները Միւռոնով են կատարում ընդունում. ինչպէս եկեղեցի, սեղան, խաչ, քահանայ և ուրիշ եկեղեցական ամէն ինչ Միւռոնով է օծւում և սրբում. այդ պատճառով և եկեղեցական բոլոր խորհուրդների մէջ մկրտութիւնը և Միւռոնի օծումը գերադաս են, իբրև մնացած բոլորի դուռ և ճանապարհ»։

Յատկապէս Միւռոնօրհնութեան հանդիսի առթիւ Ս. էլ՝միածին դիմող ուխտաւոր բազմութիւնն աչքի առաջ ունենալով նա բացականչում է. «Ո՛վ ամենայն եկեղեցիք և եկեղեցականներ, ճանաչեցէ՛ք Թագուհիների միակ Թագուհի Ս. էլ՝միածինը, որ Հայոց ազգի Աթոռն է և Քրիստոսի յատուկ սիրելին. որի նմանը ուրիշ ազգեր չունին, որին երանի են տալիս և զովում, որին կարօտում են և տեսնել ցանկանում . . . Տեսէ՛ք և ճանաչեցէ՛ք կենդանի ջրոյ միակ աղբիւր և ջրհոր Ս. էլ՝միածինը, որ հաւ բաշխում է ձեզ, յոռոգում

հոգևոր, կենդանարար շուրջ՝ Սուրբ Միւռոնը։ Այն խորհրդաւոր արեգակն է և էլ միաժինը, որ առատապէս ճառագայթում է դէպի ձեզ աստուածային լոյսը։ Սուրբ Միւռոնը, որ ձեր հոգին ու մարմինը պիտի լուսաւորէ։ Վայելեցէ՛ք ուրեմն, շնորհակալ եղէ՛ք և իմացէ՛ք, թէ ումնից էք ստանում այդ շնորհը։ Իժմախտաբար նոյն վստահութեամբ և նոյն պարծանքով խօսել մենք այսօր այլևս չենք կարող։ Սիմէոն Երևանցու օրով այնքան մեծ էր իրօք Մայր Աթոռի կատարած կենդանարար և լուսատու դերը հայ ժողովրդեան վերաբերմամբ։ Ինքը, բազմերախտ հայրապետը, մանուկ հասակից սնուած և կրթուած լինելով նոյն Աթոռի հովանու ներքոյ, ամբողջ կեանքը նորա շէնութեանն ու պայծառութեանը նուիրած՝ այնպիսի ջերմ հաւատ ունի դէպի նորա երկնատուր կոչումը, և Մահմետական ազգերով չըլծապատուած, Ասիական թանձր խաւարի մէջ կորած մի մթնոլորտում այնքան զգալի էր Քրիստոնէի համար նորա հոգևոր գերազանցութիւնը, որ վերև բերուած խօսքերը պէտք է համարուին հելլինակի անկեղծ զգացման և համոզման արտայայտութիւններ։ Սակայն դարուկէս ժամանակ է անցել այն օրից և մեզ բերել շատ ծանր փորձեր, մեզ համեստ ու նկուն դարձնող բազմադիմի ծանօթութիւններ։ Մեր առջև մի ընդարձակ քաղաքակիրթ քրիստոնեայ աշխարհ կայ՝ կենդանութեան և լուսաւորութեան այնպիսի փառաշուք կենտրոններով, որ եթէ մենք վստահանայինք իսկ նոցա հանդէպ բերել մեր հոգևոր կանքի կենտրոնը և պարծենալ սորա պատկառելի հնութեամբ, աստուածային հաստատութեամբ և անցեալ փառքով, սառը պատասխան կը ստանայինք անշուշտ. իսկ դ՛ուք, նոր ժամանակի սերունդներդ, որչա՞փ արժանաւոր ժառանգներ էք արդեօք ձեզ աւանդած բարեաց, ինչպէ՞ս էք զնահատում և ի՞նչ միջոցներով ներգործական դարձնում նոցա հոգևոր ոյժը։ Ինչքա՞ն պայծառ էք պահում արտաքուստ և կենդանի՝ ներքուստ ձեր հայրենի տունը։ Եւ ասիւրեբան պիտի մնայինք մենք։ Եւ թողնելով որ իւրաքանչիւր քրիստոնեայ ժողովուրդ իւր ազգային սրբութիւններին զերազոյն արժանիք վերադրէ և պատշաճաւոր յարգն ընծայէ նոցա, դառնայինք և մեր փառապանծ ժառանգութեան բաղդատմամբ մեր անպարտաճանաչ խեղճութիւնը սղայինք։ Բայց և նոր ողի ու եռանդ ստանայինք, հակառակ մեր ապաշնորհութեան՝ Մեծ Լուսաւորչի և մեր եղանիկ նախնեաց անդուլ աղօթքի և անսպառ եւրախեաց շնորհիւ դեռ կանգուն և միշտ հաստատ տեսնելով Մայր Աթոռը, նորոգ օրհնութեամբ Սրբալոյս Միւռոնի միշտ կենդանի և կենդանարար շնորհաբաշխ Ս. Հոգին քրիստոնեայ հայութեան մէջ։ ձայնէինք միմեանց, և դարէ ի դար հնչող այս ձայնը արձագանգ տայ հայ սրտերում։ Եկէ՛ք, եղբ՛րք, շէն ու վառ պահենք լուսոյ այս սուրբ խորանը, որ այստեղից ծագէ միշտ լոյս մեր Հայաստան աշխարհին։

(Վերջ՝ 2)

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ